

Eğitim Sanatı: Pedagojiden Andragojiye The Art of Education: From Pedagogy to Andragogy

Hasan ÇİÇEK*

*Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Eğitimin Felsefi Sosyal ve Tarihi Temelleri
Anabilim Dalı, Van / Türkiye.
Prof., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty
of Education, Department of Educational
Sciences, Department of Philosophical Social
and Historical Foundations of Education, Van
/ Turkey.
hcicek@yyu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5914-8323

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
07/07/2021
Kabul Tarihi / Date Accepted:
01/03/2022
Yayın Tarihi / Date Published:
31/03/2022

Atıf: Çiçek, H. (2022). Eğitim sanatı:
pedagojiden andragojiye. *Van Yüzüncü Yıl
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,
55, 10-23

Citation: Çiçek H. (2022). The art of
education: from pedagogy to andragogy. *Van
Yüzüncü Yıl University the Journal of Social
Sciences Institute*, 55, 10-23

Öz

İnsan ve toplum için eğitimin önemini tarih boyunca insanlık deneyimlemiştir. Bu nedenle birçok düşünür eğitimin önemini ve değerini anlatmak için onu bir sanat olarak ifade eder. Bilindiği gibi, neredeyse evrensel bir düzeyde, pedagoji kavramı eğitim yerine ya da eğitim anlamında kullanılmaktadır. Buna rağmen bu yaklaşımı benimsemeyenler de vardır. Örneğin, yetişkin eğitimi konusunda çok sayıda akademik ve bilimsel çalışmayla tanınan eğitimbilimci Malcolm S. Knowles pedagojiyi, “Çocuklara Öğretme Sanatı ve Bilimi”; andragojiyi de “yetişkinlerin Öğretme Sanatı ve Bilimi” olarak ifade eder. Bu zaviyeden bakınca pedagoji ve andragoji, Kant’ın iki yüz yıl önce dile getirdiği ‘eğitim sanatı’nın iki farklı boyutunu oluşturmaktadır. Bu nedenle iki anlayışı veya anlamı eğitim sanatının farklı düzeyleri olarak görebiliriz. Her halükarda her ikisi de hak ettiği değerinde işlendiğinde sanat haline gelir. Yetişkin eğitimbilimcilere göre, pedagoji ve andragoji olarak farklılaşan eğitim süreci, çocuklar için ayrı yetişkinler için ayrı düşünülmeli, programlanmalı ve uygulanmalıdır. Bireylerin yetişkinlikten önceki eğitim sürecinde pedagojik araştırma ve kuramlar belirleyici olmalı; yetişkinler için ise andragoji devreye girmelidir. Andragojiyi yetişkin eğitimbilimi ve/veya sanatı olarak görebiliriz. Andragoji, yetişkinlerin özelliklerine göre şekillenen bir kuramdır ve kendine özgü işlem öğeleri vardır. Bu çalışmada pedagoji ile andragoji kavramlarına açıklık getirilecek ve andragojinin eğitim sistemi içindeki yeri irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, eğitim sanatı, pedagoji, andragoji, çocuk, yetişkin.

Abstract

Throughout history, humanity has experienced the importance of education for people and society. For this reason, many thinkers express education as art to explain its importance and value of it. As it is known, at an almost universal level, the concept of pedagogy is used instead of education or in the sense of education. However, some do not adopt this approach. For example, educational scientist Malcolm S. Knowles, known for his numerous academic and scientific studies on adult education, refers to pedagogy as “The Art and Science of Teaching Children” and to andragogy as “The Art and Science of Adult Teaching”. From this point of view, pedagogy and andragogy constitute two different dimensions of “the art of education” which Kant articulated two hundred years ago. Therefore, we can see the two understandings or meanings as different levels of the art of education. In any case, both become art when rendered to their due worth. According to adult educators, the educational process which differs as pedagogy and andragogy should be considered, programmed, and implemented separately for children and adults. In the educational process of individuals before adulthood, pedagogical research and theories should be decisive; for adults, andragogy should come into play. We can see andragogy as adult education and/or art. Andragogy is a theory shaped according to the characteristics of adults and has its operational elements. In this paper, the concepts of pedagogy and andragogy will be clarified and the place of andragogy in the education system will be examined.

Keywords: Education, educational art, pedagogy, andragogy, child, adult.

Giriş

Her düzlemde her yaşta insanın eğitime ihtiyacı vardır. Alman Filozof Kant (1724-1804) bu realiteyi, *Über Pedagogik (Eğitim Üzerine)* isimli kitabının ilk cümlesinde şöyle dile getirir: “İnsan eğitime ihtiyaç duyan tek varlıktır” (Kant, 2017: s. 31). Gerekçesini de akabinde ifade eder: “İnsan ancak eğitimle insan olabilir” (Kant, 2017: s. 35). Bilindiği gibi, bireyin gelişimi ve üyesi olduğu toplumun gelişimi/değişimi ve dönüşümünün tek enstrümanı eğitimidir. Bu nedenle bütün toplumsal gelişmişliğin temeli eğitimle ilişkilendirilebilir. Bu olguyu Eğitim bilimciler “med-cezir” metaforuyla anlatırlar: “Med-cezir sonucu suların yükselmesi ile su üstündeki bütün gemiler de yükselir (a rising tide lifts all boats) deyişi eğitim için de geçerlidir. Eğitim de, toplumlarda adeta med-cezir işlevi görmektedir. Bir toplumda eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte toplumun diğer alanlarında (ekonomi, siyaset, yaşam şartları, teknoloji, sağlık, milli gelir vs.) da gelişmeler görülür” (İpek, 2012: s. 58). Böylece eğitim sosyal hayatın bütün alanlarında olumlu anlamda dönüştürücü bir iksir gibi iş görür ve ömür boyu devam eder. Zaten eğitim standardı yüksek olan toplumların diğer alanlarda da standartlarının yüksek olduğunu gözlemliyoruz.

O halde eğitim her yaşta ve düzeyde devam etmelidir. Hele çağımızda hızlı değişim ve dönüşümden dolayı ortaya çıkan problemlerle baş edebilmek, gelişmelere ayak uydurabilmek için yeniyi de öğrenmek şarttır. Fakat yetişkin eğitimcilerine göre, bugün öğrenme konusunda bilinen bilimsel kuramların birçoğu, hayvanlar ve çocuklar üzerindeki öğrenme araştırmalarına dayanır (Knowles vd., 2014: s. 27). Bu araştırmalar da pedagojinin gereğidir; pedagoji ise eğitimin amacı konusunda eski bir anlayışa dayanır: Kültür aktarma süreci ya da bilgi aktarma süreci (Knowles, 1989: s. 529). Fakat yalnız başına bugün eğitimi bununla anlatmak mümkün değildir. Her ne kadar “bir toplum kendi altın çağının hayalini pedagoji aracılığıyla kurar” (Foucault, 2019: s. 100) önermesinde olduğu gibi pedagoji, eğitim kavramı yerine dile getirilse de, yetişkin eğitim bilimciler pedagoji kavramının “eğitim” kavramı yerine kullanılmasını kabul etmiyorlar.

Yetişkin eğitimi alanında dünyanın önde gelen akademisyenlerinden, andragoji teorisinin ünlü temsilcisi Malcolm S. Knowles (1913-1997), pedagojik araştırmaların hayatın bütün dönemlerindeki eğitim için yeterli olamayacağını açıklamak için matematikçi filozof Alfred North Whitehead’tan (1861-1947) yararlanır. Whitehead’a göre, önemli kültürel değişmelerin geçerlilik süresi, insanın yaşam süresinden daha uzun olduğunda eğitimi, bilinenleri aktarması süreci olarak tanımlamak işlevseldir. Çünkü bu durumda bireyin gençliğinde öğrendiği şeyi yaşamının geri kalan kısmında da kullanması mümkündür. Fakat bugün bu durum geçerli değildir. Çünkü bir kültürel değişimin geçerlilik süresi, bir insanın yaşam süresinden daha kısadır. Bu durumda vereceğimiz eğitimin de bireyi yeni koşullara hazırlaması gerekir. Yirminci yüzyıla kadar önemli kültürel değişmelerin (iletişim ve eğitim teknolojisindeki yenilikler, mesleklerdeki yenilikler, nüfus hareketliliği, yeni bilgi girdileri, ekonomik-siyasal değişimler vs.) geçerlilik süresi birkaç kuşak gerektiriyordu. Buna paralel insanın yaşam standardı da yükselince ortalama ömür yükselmiştir. Örneğin ortalama ömür Eski Roma’da 25-30 yıl; Rönesans Döneminde 40 yıl; 18. ve 19. yüzyıllarda 50 yıl; 20. yüzyıl’da 70 yıl olmuştur (Knowles, 1989: s. 530). Böylece 20 yaşına kadar öğrenilen bilgiler, bireyi üretici yapan ve edinilen beceriler, 25’ine 30’una gelince modası geçmektedir. 20 yaşında öğrendiklerimiz 25 yaşında eskimektedir. Bu olgu yaşamboyu eğitimi de zorunlu kılmaktadır. Bu durumda eğitimi, “bilinenlerin aktarılması süreci” olarak tanımlamak işlevsel değildir. Bu nedenle bugün eğitimi “bilinmeyen keşfi ile ilgili yaşamboyu devam eden bir süreç” (Knowles, 1989: s. 530) olarak tanımlamak gerekir. Hele günümüzde yani 21.yüzyılda değişim ve dönüşüm daha da hızlıdır. Herakleitos (M.Ö. 535-475) haklıydı: “Her şey akar”, ya da “bir nehre iki kere giremezsiniz çünkü ikinci kere girdiğinizde su akıp gitmiştir.” Bugün de öyle değil mi? Bir gün sonrasına uyandığımızda birçok şey değişmiştir.

O halde belli bir yaştan sonrakilere/yetişkinlere, çocuklara öğretildiği gibi öğretilemez. Yeni bir

konsept/yaklaşım ihtiyacı vardır. Bu nedenle geleneksel pedagojik uygulamalardan farklı olarak yetişkinler için ayrı bir öğrenme kuramı geliştirmek arayışına girilmiştir. Yetişkinler için duyurucu bir öğrenme yaşantısı gerekmektedir. Bu bağlamda yetişkin eğitimcileri, geleneksel pedagojik uygulamalar yerine, andragojiyi geliştirmişlerdir. Yetişkin Eğitimcilerine göre Andragoji, eğitim programını daha çok insanileştirmek istiyor. Bu program, yetişkinler için farklı bir eğitim yaklaşımı gerektiriyor. İkisi de eğitimi sanat olarak icra etmeye göndermede bulunur. İki kavram Yunanca'dır ve andragoji de pedagojinin paralelinde açıklanır. Bu çalışmada, bir sanat olarak pedagoji ve andragoji üzerinde durulacak; pedagoji varken neden andragojiye ihtiyaç duyulduğu sorusuna cevap aranacak ve ilgili kavramlar irdelenecektir.

Pedagoji ve Andragoji

Pedagoji, genel olarak kulağa hoş gelen, neredeyse evrensel bir kabul görmüş şekilde çok sık kullanılan ve eğitim ile özdeşleşen bir kavram durumundadır. Pedagojinin, eğitim kavramı yerine kullanılmasını yetişkin eğitimciler, bizim kültürümüze ait bir deyimle ifade edersek "galat-ı meşhur" (meşhur ya da kabul görmüş yanlış) olarak görmekte ve pedagojinin, eğitimin belli bir yaş aralığı ile ilgili bölümü için kullanılmasının daha doğru olacağını ileri sürmektedirler. Bu dönem de yetişkin öncesi dönemdir. Yetişkin eğitimciler bunun, pedagoji kavramının tanımından da ya da kelime anlamından da çıkarılabileceğini iddia ederler.

Gerçekte de pedagoji, Yunanca paid (çocuk) ve agogos (önder, rehber, lider) sözcüklerinden oluşur ve "çocuk rehberi/önderi" anlamına gelir. Buradan hareketle "Çocuklara Öğretme Sanatı ve Bilimi" (Knowles vd., 2014: s. 44) olarak anlaşılmaktadır. İşte bu nedenle, Knowles'a göre pedagojinin, bütün yaşamı kapsayan ya da yaşam boyu devam eden "eğitim" kavramı yerine kullanılmaması gerekir. Ona göre, "pedagoji yedinci yüzyılda Avrupa'da öncelikle erkek çocukları papazlığa hazırlamak amacıyla kurulan katedral ve keşiş okullarında, çocuklara kilisenin inançlarını, düşüncelerini, ritüellerini aşlamak üzerine geliştirilen öğrenme ve öğretme stratejilerini anlatan bir kavramdır" (Knowles vd., 2014: s. 44). Fakat kavram Knowles'ın sözünü ettiği bu anlamla sınırlı kalmamış, neredeyse bütün dünyada "eğitim" kavramının eşanlamlısı olarak kullanılmıştır.

Knowles'ın dışında da zaman zaman bazı filozoflar pedagoji ile ilgili eleştiriler yapmışlardır. Fransız filozof Michel Foucault (1926- 1984) da pedagoji alanındaki gelişmelerin çocuklarla yetişkinler arasında farklı anlamlar dünyasının oluşmasına yol açtığını şöyle dile getirir: Birçok örnekte görülebileceği gibi, "18. Yüzyılda çocuğun gelişimini takip eden pedagojik kurullarla birlikte, çocuğa yarasız bir dünya yaratmaya giriştiğinde; çocukların etrafında, yetişkinlerin dünyasıyla bir bağı olmayan, gerçekdışı, soyut ve arkaik bir çevrenin oluşmasına neden olmuştur" (Foucault, 2019: s. 100). Foucault bu bağlamda çağdaş pedagojiye eleştiriler yöneltir ve şu değerlendirmeyi yapar: "Çağdaş pedagojinin, çocuğu, yetişkinlerin çatışmalarından korumaya yönelik, benzersiz hedefiyle birlikte bütün evrimi, bir insanın, çocukluk yaşantısıyla yetişkin yaşantısı arasındaki mesafeyi daha da arttırıcı yöndedir. Böylelikle bu evrim, çocuğu çatışmalardan sakınmaya çalışırken, yetişkini daha büyük bir çatışmayla, çocukluğuyla gerçek yaşamı arasındaki çelişkiyle baş başa bırakır" (Foucault, 2019: s. 100). Çocuk ve gençlerin eğitimi ile ilgili araştırmaların, yetişkinleri kapsamadığını gören uzmanlar bu anlamda yeni bir anlayış ve pratiğe ihtiyaç duyulduğunu göz önünde bulundurarak, yetişkin eğitimi için çalışmalara girişmişlerdir.

Yetişkin eğitimi, Birinci Dünya Savaşından sonra ABD, Avrupa ve dünyanın farklı ülkelerinde öğrenen yetişkinin kendine özgü nitelikleri üzerine düşüncelerin (Knowles vd., 2014: s. 44) ortaya çıkmasıyla etkili olmaya başlamıştır. Zamanla andragoji adını alan yetişkin eğitimi çalışmaları alandaki uzmanların çabalarıyla bütün dünyada etkili olmaya başlamıştır.

Çalışmalarıyla andragojinin akademik ve bilimsel literatüre girmesini sağlayan Malcolm Knowles andragojiyi, pedagojiye paralel olarak açıklar: Andragoji, Yunanca andr (adam) ve agogos (önder, rehber,

lider) sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşmuştur. Sözcük olarak, lider adam, rehber adam vs. anlamına gelir. Bu anlamdan hareketle andragoji, Knowles tarafından “yetişkinlerin öğrenimine yardım etme sanatı” olarak (Knowles, 1989: s. 531), ya da “yetişkinlerin öğretme Sanatı ve Bilimi” olarak da ifade edilmektedir. Andragoji, yetişkin eğitiminin bilim ve sanatı yani “yetişkin eğitimi” ya da “yetişkin eğitimbilimi” olarak da anlaşılabilir. Knowles şöyle açıklar ortaya çıkan durumu: “Yetişkin eğitimi uygulamaları aslında bir süredir geleneksel pedagojik uygulamalardan ayrılmaktadır. Çünkü yetişkin eğitimcileri, yetişkinlere yetişkin olarak davranmalarını haklı çıkarmaya uygun ve tutarlı bir kuramdan yoksun olmuşlardır. Yetişkinlerde öğrenme kuramı geliştiriliyor. Pedagojiden ayırt etmek için bu yeni teknolojiye bir isim veriliyor: Yunanca andr kökünden gelen ve ‘adam’ anlamındaki ‘aner’ sözcüğüne dayalı bir terim olarak ‘andragoji’; böylece andragoji, “yetişkinlerin öğrenmesine yardım etme bilim ve sanatı”dır” (Knowles, 1989: s. 530-531). Bu ve benzeri değerlendirme ve çabalardan sonra artık her düzlemde andragoji “yetişkin eğitimi” ile özdeşleşmiştir. O halde Yetişkin eğitimi nedir? Yetişkin eğitimi şöyle tanımlanmaktadır: “Herhangi bir nedenle örgün eğitime hiç başla(ya)mamış, yarıda bırakmış, tamamlamış ya da devam eden, yetişkin olarak kabul edilen bireylere, yeni bilgiler kazandırmak, yaşam düzeylerini yükseltmek, iş yaşamlarındaki verimliliği arttırmak, kişisel yeteneklerini geliştirmek, çeşitli alanlara yönelik ilgi ve ihtiyaçlarını doyumak amacıyla düzenli ve planlı etkinlikler yoluyla verilen eğitimidir” (Kocabatmaz, 2020: s. 14). Belli bir yaştan sonraki insanların eğitimini hedefleyen andragojinin ya da yetişkin eğitiminin temel argümanı yetişkinlerle çocukların farklı şekillerde öğreniyor olmalarıdır.

Farklı faktörler göz önünde bulundurularak yetişkin eğitiminin ya da andragojinin önemi gün geçtikçe anlaşılmaktadır. Yetişkin nüfustaki yeterli düzeyini artırması; değer yaratmayı özendirmesi; toplum yaşamının niteliğini yükseltmesi ve yaşam boyu öğrenme için uygun koşulları sağlaması (Yayla, 2009: s. 17) dolayısıyla yetişkin eğitimi ya da andragoji bütün dünyada giderek kabul gören, önemsenen ve değer verilen bir eğitim yaklaşımı/tekniki olmaya başlamıştır. Örneğin 5.5 milyon nüfuslu “Finlandiya’da yılda yaklaşık bir milyon kişi yetişkin eğitiminden yararlanır” (Yayla, 2009: s. 18). Buradan da anlaşılacağı gibi artık gelişmişliğin ya da yaşam standartlarının yüksekliğinin bir göstergesi de yetişkin eğitime verilen önemdir.

Eğitim, zorunlu aşamalar tamamlandıktan sonra da bitmeyen, hayat boyu devam eden bir süreçtir. Gelişmiş toplumlar eğitimi örgün ve yaygın bir biçimde yaşam boyu devam ettirmek için yoğun bir çaba ve emek sarf ederler. Hayat hızlı değişen bir süreç olduğu için ihtiyaçlar da zamanla değişir. Ama bir yandan eğitim ihtiyacı da devam eder. Kaldı ki toplumun büyük bir kısmı yapılan tanımlara göre oluşan kavramsal çerçeveye göre zaten yetişkindir. O halde bu yetişkini belirleyip, yetişkin eğitiminde nelere dikkat etmemiz gerektiğini kararlaştırmalıyız. Çünkü andragoji, yetişkinin eğitiminde, yetişkinin psiko-sosyal özelliklerini hesaba katarak, sürecin işletilmesi gereğine inanır. O halde yetişkin ne demektir ya da yetişkin kimdir?

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin birinci maddesine göre, daha erken yaşta reşit/ergen olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır¹. Türkiye bu sözleşmeyi, 27.01.1995 gün ve 22184 sayılı Resmi Gazete’de² yayımlayarak kabul etmiştir. Söz konusu sözleşmeye göre 18 yaşın altındakiler çocuk; 18 yaşını geçenler de yetişkin sayılmaktadır. Yetişkinler için farklı yaş aralıkları da dile getirilmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) yetişkini 25-64 yaş aralığındaki kişiler olarak belirlemiştir. Farklılıklarına rağmen, bütün bu tanımlardan genel bir anlam çıkarmamız gerekirse 18 yaş üstü insana/bireye yetişkin diyebiliriz.

¹ <https://www.unicef.org/turkey> (Erişim Tarihi: 02/07/2021)

² <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf> (Erişim Tarihi: 02/07/2021)

Knowles, yetişkin için en az dört geçerli tanımdan söz eder: Biyolojik tanım: üreme yaşına gelindiğinde (yani ergenlik döneminde) yetişkin olunur. Yasal tanım: Kişinin yasal olarak oy verebileceği, ehliyet alabileceği, kendi rızasıyla evlenebileceği yaşa gelindiğinde yetişkin olunur. Toplumsal tanım: Tam zamanlı çalışan, eş, anne-baba, oy veren vatandaş gibi roller üstlenildiğinde yetişkin olunur. Psikolojik tanım: Kişi kendi yaşamından sorumlu olduğunda, kendini yönlendirdiğinde ve benlik kavramına eriştiğinde yetişkin olunur (Knowles vd., 2014: s. 70). Bu tanımlamada görüldüğü gibi yetişkin, üstlenilen roller üzerinden belirlenmiştir. Knowles, “muhtemelen çoğu insan okulu veya üniversiteyi bitirip tam zamanlı bir işte çalışmaya başlamadan, evlenip aile kurmadan önce tam gelişmiş bir benlik kavramına ve kendini yönlendirmeye ulaşamaz” (Knowles vd., 2014: s. 71) açıklamasını yaparak, yetişkinin benlik kavramına dikkat çeker.

Çocuklar ve yetişkinler arasındaki farklılıklardan hareketle de pedagoji ve andragojinin ayrı ayrı eğitim sistemi içinde yer alması gereği zaman zaman ifade edilir. Yetişkin eğitimciler, yetişkini, “kendi yaşamından sorumlu olduğunu algılamış ve bu yönde sosyal rol ve davranışları benimsemiş birey; çocukların ise, bedensel, ruhsal ve duygusal açıdan gelişimlerini tamamlamamış ve hayatlarının sorumluluğu yetişkinlerde olan kimseler olmalarını göz önünde bulundurarak; çocukların eğitim sürecinde, “çocuk eğitim bilimi” olan pedagojinin; yetişkinlerin eğitim sürecinde ise “yetişkin eğitimi bilimi” olan andragojinin esas alınması gerektiğini” (Akın, 2014: s. 284) ileri sürerek, eğitim sanatının iki boyutuna dikkat çekerler. Öyleyse yetişkin eğitimi veya andragoji alanında uzmanların yetişmesi ya da yetişkin eğitimcilerinin de farklı bir eğitim sürecine tabi tutulmaları gerekmektedir. Buna paralel olarak yetişkinler çocuklardan farklı olduğu için, onların farklı bir eğitim anlayışına yani pedagojiye değil, andragojiye tabi olmaları gerekmektedir.

Andragoji: Tarihsel Süreç

Andragoji kavramını her ne kadar 1833 yılında Alman lise öğretmeni olan Alexander Kapp ilk olarak kullanmış olsa da Knowles’a göre yetişkin eğitimimin eski bir tarihi vardır. Ama kabul etmek gerekir ki, akademik çevrelerde ilgi bulmasını sağlayan Knowles’tır. Kapp, Plato’nun Eğitim Öğretisi (Platons Erziehungslehre; Platon’s Educational Ideas) adlı kitabında, andragojiyi, öğrenmenin yaşam boyu sürmesinin gereğini dile getirmek için kullanmıştır. Ona göre öğrenme yalnız öğretmenler aracılığıyla değil, insanın kendi üzerine düşünmesi ve yaşam deneyimi yoluyla da gerçekleşiyor ve öğrenme, yetişkinlere öğretmekten daha fazlasını ifade ediyor. Kapp, andragojik terimini kitabında açıklamıyor ama kavramı kendinin mi icat ettiği yoksa başka birilerinden ödünç alıp mı kullandığı da açık değildir. Kapp, bu bağlamda bir kuram geliştirmiyor ancak andragojinin yetişkinlerin eğitiminde pratik bir zorunluluk olduğuna dikkat çekiyor (Knowles vd., 2014: s. 346).

Konu ile ilgili çalışmalar son zamanlarda arttıysa da, yetişkin eğitimin insanlık kadar eski olduğunu söylemek mümkündür. Knowles yetişkin eğitiminin uzun bir geçmişe sahip olduğunu şöyle bir örnekle anlatır: “Eski dönemdeki büyük öğretmenler, Konfüçyüs (M. Ö. 551- 479), Lao Tse (M.Ö. 6. Yüzyıl), İbrani Peygamberler, Hz. İsa, Sokrates (M.Ö. 470- 399), Platon (M.Ö. 427- 347), Aristoteles (M.Ö. 384- 322), Cicero (M.Ö. 106-43) vs. yetişkinlere öğretmenlik yaptılar” (Knowles vd., 2014: s. 43). Knowles’ın üzerinde durmak ve dikkat çekmek istediği konu, bu büyük öğretmenlerin çocuklara değil, yetişkinlere öğretmenlik yapmış olmaları başka bir ifadeyle yetişkin eğitimi ya da yetişkin eğitimimin kısa olmayan geçmişi. Sözü edilen geçmişte yetişkin eğitimi konusunda farklı yöntemlerin kullanıldığı veya denendiği bilinmektedir. Örneğin “kıssalar üzerinde tartışma ve çözümler üretme metodu; ortaya bir sorunun atılması çözüm bulmak için düşünme ve deneyimin bir araya getirilmesi olan Sokratik yöntem; grup üyelerinin görüşlerini ortaya koyması ve görüşlerini savunması istenmesi” (Knowles vd., 2014: s. 44), gibi farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması söz konusu olmuştur. Sözü edilen çok sayıda uygulama, formel olmayan birer yetişkin eğitimi yöntemi idi.

Böylece, günümüzde yetişkin eğitiminde hedeflenen, yetişkin öğrenenlerin sürece dâhil edilmesi prensibi gerçekleşmiş olmaktadır.

Söz konusu tarihsel perspektif yanında yetişkin eğitiminin akademik bir disiplin olarak ortaya çıkmasının tarihi daha yakındır. “Andragojinin ilk tanımını Frankfurt’ta Academy of Labor’da (İşçiAkademisi) deneyimlerini rapor ederken 1926 yılında Eduard Lindeman (1885-1954) yapmış ve ‘andragoji, yetişkinlere öğretme metodudur’ demiştir” (Akın, 2014: s. 285). Böylece Lindeman 1926 yılında terimi ABD’ye taşımıştır (Knowles vd., 2014: s. 336). “Lindeman, andragojiyi öz-yönelimli, deneyimsel, problem temelli yetişkin öğrenmesi ile bağlantılı olarak geliştirme yoluna gitmiştir. Ancak, bu yıllarda ne yetişkin eğitimi ne de andragoji, üzerinde çalışılması gereken profesyonel bir disiplin olarak görülmemektedir” (Akın, 2014: s. 287). Daha sonraki gelişme konuyla ilgili bir kitapla karşımıza çıkıyor. 1957’de Alman öğretmen Franz Poggeler, Andragojiye Giriş: Yetişkin Eğitiminin temel Meseleleri adlı bir kitap yayınlamış ve Avrupa’da bu terim kullanılmaya başlamıştır. (Knowles vd., 2014: s. 349). Konuyla ilgili yoğun akademik çalışmalar daha sonra yapılmıştır. “1967 yılında, Yugoslav bir yetişkin eğitimci olan Dusan Savicevic’ten andragoji kavramını duyan Malcolm Knowles’un ilk tepkisi ‘whatagogy? (ne bilimi?)’ şeklindedir. Ardından, kendi ismi ile beraber anılmaya başlanan andragoji kavramı üzerine “Andragoji, Pedagoji Değil” adlı ilk makalesini yazmıştır” (Akın, 2014: s. 287). Her ne kadar Lindeman 1926 yılında andragoji terimini ABD’ye taşımışsa da (Knowles vd., 2014: s. 336) Knowles’ın 1970’den itibaren çalışmaları ile uluslararası saygın kullanımını kazanmıştır (Knowles vd., 2014: s. 336). Andragoji, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren bütün dünyada ilgi gören bir eğitim kuramı/anlayışı ya da metodu olarak giderek yaygınlaşmış ve yaygınlaşmaya devam etmektedir.

Bu nedenle “günümüzde, ‘andragoji’ kavramını kullanarak faaliyet gösteren çeşitli kurumlar vardır. Bunlardan birkaçına örnek verilebilir: Almanya’da Üniversitat Bamberg’te andragoji bölümünde gerek lisans gerekse yüksek lisans eğitimi Almanca olarak devam etmektedir. Amerika’da, uzaktan eğitime dayalı olarak çalışma yürüten American Andragogy University (Amerikan Andragoji Üniversitesi) hem lisans hem de yüksek lisans düzeyinde diploma veya sertifika almak isteyen yetişkinlere hizmet vermektedir. Filipinler’deki “Salus Institute of Andragogy & Technology (Andragoji ve Teknoloji Enstitüsü)” okyanus ötesinde andragoji ve teknolojiyi harmanlayarak eğitim veren kurumlardan biridir (Akın, 2014: s. 287-288). Görüldüğü gibi andragoji, hem pratikte yetişkin eğitimi olarak hem de akademik bir disiplin olarak dünyadaki yükseköğretim kurumlarında yayılmaktadır.

“Türkiye’de yetişkin eğitimi denildiğinde, ‘andragoji’ kavramından çok yaşamboyu öğrenme, yaygın eğitim veya halk eğitimi kavramları akla gelmektedir” (Akın, 2014: s. 289). Oysa Andragoji, yetişkinlerin eğitim sürecinin başlı başına kendine özgü yeni bir anlayışla düzenlenmesini gerektirir/hedefler. Andragojik ilkelere göre, yetişkinlerin özelliklerine göre eğitimin yeniden şekillendirilmesi gerekir.

Kuram Olarak Andragoji

Kuramın ve kavramın uluslararası bir üne kavuşmasını sağlayan Knowles, andragojiyi, “yetişkinlerin eğitimi ve öğretimi konusunda en popüler düşünce” ya da “yetişkinlerde öğrenmenin temel ilkelerini ortaya koyan düşünce” (Knowles vd., 2014: s. 10) olarak da ifade eder. Knowles’un andragoji kavramı, “yetişkinlerin öğrenmesine yardım etme sanatı ve bilimi” olarak iki temel tanımlayıcı nitelik üzerine kuruludur: Birincisi, “kendini yönlendiren ve özerk öğrenenler”; ikincisi de “öğretmenin içeriği sunan değil, öğrenmeyi kolaylaştıran rolü”dür (Knowles vd., 2014: s. 349). Anlaşılacağı gibi, andragoji öğrenen merkezli bir yaklaşımı öngörür. Burada hem öğrenen merkezdedir hem de öğretmenin rolü farklılaşmıştır. Zaten Knowles’a göre de andragoji, öğrenene odaklanmaya yönelik içten bir çabadır (Knowles vd., 2014: s. 9). Andragoji, “Yetişkin eğitiminde öğretmen/eğitici, öğrenmenin kolaylaştırıcısıdır.” Andragoji, “Öğretmenlerin/eğiticilerin hümanist anlayışı”

olarak kabul görür. Bu nedenle denir ki: “Ancak alçakgönüllü kişiler, yetişkinlerin öğretmeni olabilir” (Knowles vd., 2014: s. 47). Burada yetişkinlerin çocuklardan farkları göz önünde bulundurulur ve onların deneyimi, yaşı, beklentileri vs. dikkate alınır. Bu nedenle Knowles, “yetişkin sınıfta öğrencinin deneyimleri öğretmenin bilgisine karşılık gelir” (Knowles vd., 2014: s. 47) diyerek, andragojide yetişkinlerin deneyimlerine verilen öneme işaret eder ve çocuk eğitiminden farkına göndermede bulunur.

Çünkü “çocuk eğitimi, geleceğe hazırlar; geleceği inşa etmeye yarar. Yetişkinler saygı gösterilmesi konusunda duyarlıdırlar. Çocuklar daha kolay eğitilebilirler, başarısızlıkları ve uygunsuz hareketleri karşısında rahatça uyarılabilirler” (Akın, 2014: s. 291). Çocukların kendilerinden büyük olan eğitimcilerin ya da öğretmenlerin uyarılarını problem etmediklerini ya da önemsediklerini biliyoruz ama yetişkinlerde durum aynı değildir. Yetişkinler değer görmek isterler, bu eğitim sanatında değer vermek, istenen iletişim becerisidir. Yetişkinler uyarılmaktan ziyade kendilerinin de hesaba katılmasını arzulurlar. Bu anlayışta “öğretmen, yetkili kürsüsünden konuşan bir kâhin değil, bir rehber; olgu ve deneyimlerinin önemi ve ilgisi derecesinde öğrenme sürecine bizzat katılan bir yol göstericidir” (Knowles vd., 2014: s. 46). Bu nedenle “pedagojik yaklaşım öğretmen merkezli, andragojik yaklaşım ise öğrenci merkezlidir” (Akın, 2014: s. 291). Andragojide, yetişkin öğrenenler eğitimin merkezinde bulunmakta onların tecrübelerinden yararlanılmakta veya program tasarısına dâhil edilmektedirler.

Andragoji, insanlardaki özerklik, kendini yönlendirme ve eleştirel düşünme yeteneklerinin güçlenmesine yaptığı büyük katkı bağlamında da değerlendirilmektedir (Knowles vd., 2014: s. 343). Andragoji bu çabayı kasıtlı ve profesyonel bir biçimde sergilemek ister. Bu bağlamda haklı olarak “yetişkin eğitimi, niceliksel değil, niteliksel; otoritatif, geleneksel öğrenim kurumlarının katı, uzlaşmaz koşullarının yetişkin eğitiminde entelektüel istek uyandırma olasılığı çok düşüktür” (Knowles vd., 2014: s. 46) denmektedir. Bu nedenle yetişkin eğitimi, otoriter olmayan, temel amacı deneyimin anlamını keşfetmek olan iş birliğine dayalı bir girişim (Knowles vd., 2014: s. 46) olarak ifade edilir. Knowles demokratik kültür üzerinden andragojik yaklaşımı anlatır: “Demokratik koşullarda yetki gruptadır. Yetkinin halkta olması gibi. Bu dersi öğrenmek kolay değil, ancak biz bunu öğrenene dek demokrasi başarıya ulaşmaz” (Knowles vd., 2014: s. 47). Bu bağlamda andragoji, bireyin beklentilerinin hesaba katıldığı ya da grup içinde uzlaşımın sağlandığı, herkesin değer gördüğü, hoşgörünün ve karşılıklı saygının ve empatinin özümsemiği bir atmosfer oluşturmasının hedeflenmesi bağlamında eğitimde demokrasi kültürünün de yaygınlaşmasını sağlayabilir.

Andragoji, yetişkin eğitiminin bütün dünyada etkili olmasını sağlamıştır. “Andragoji kavramının kullanımının, yetişkin eğitiminin düzenlenme ve uygulanma biçiminde, yetişkinlerin öğretmenlerinin yetiştirilme biçiminde ve yetişkinlere öğrenmek için yardım edilme biçiminde bir fark yarattığı” (Akın, 2014: s. 285) göz ardı edilmeyecek bir realitedir. Bu durum yetişkin eğitimi konusunda belli bir bilincin oluşmasını sağlamış ve kavramın tanınır ve bilinir olmasını sağlamıştır. Bu paralelde Knowles’a göre andragoji bugün şu üç anlama gelmektedir: 1.Yetişkinlerin öğrenimine akademik yaklaşım. Bu anlamda andragoji, yaşam boyu yetişkin eğitimini anlama (kuram) ve destekleme (uygulama) bilimidir (Knowles vd., 2014: s. 345). 2.Andragoji, kendini yönlendiren ve özerk öğrenenleri ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı olarak öğretmenleri içeren hümanist anlayışta belirli bir kuramsal ve uygulamalı yaklaşımdır (Knowles vd., 2014: s. 346). 3.Andragoji, çocukça pedagojinin karşıtı anlamına da gelir (Knowles vd., 2014: s. 346).

Görüldüğü gibi, Knowles, andragojiyi hem yetişkinlerin eğitimi konusunda yeni bir akademik yaklaşım hem eğitimin hümanistleşmesi hem de pedagojinin karşıtı olarak görmektedir. Andragoji, özellikle pedagoji karşıtı olarak görülür; çünkü Knowles, “pedagojide öğrencinin tek rolü öğretmenin talimatlarına uymaktır” (Knowles vd., 2014: s. 70) diyerek pedagoji ile andragoji arasında bir karşıtılık görür. Ona göre pedagojik model temel prensipler bakımından şu varsayımlara dayanır:

1. Bilme Gereksinimi: öğretmenin öğrettiklerini öğrenmeleri gerekir. Öğrendiklerini yaşamlarında nasıl uygulayacaklarını bilmeleri gerekmez.
2. Öğrenenin Benlik Kavramı: öğrenenin benlik kavramı sonunda bağımlı kişiliğe dönüşür
3. Deneyim rolü: öğrenenin deneyimleri öğrenme kaynağı olmaz. Ders kitabı yazar öğretmenin deneyimleri belirleyicidir
4. Öğrenmeye hazır olma: sınıfı geçmek istiyorsa, öğrenmeleri gerekenleri öğrenmeye hazır olmalılar
5. Öğrenme Yönelimi: öğrenme deneyimi konu içeriğinin mantığına göre düzenlenir.
6. Motivasyon: öğrencileri dış güdüleyiciler motive eder. Notlar, öğretmenin onayı, anne-baba baskıları vs. (Knowles vd., 2014: s. 70).

Kabul etmek gerekir ki, burada pedagojinin hep olumsuz özellikleri sıralanmıştır. Oysa zamanla pedagojideki bu nitelikler değişime uğramış, andragojik olarak bilinen nitelikler, pedagojide de önemsenmiştir. Yetişkin eğitim bilimciler göre andragoji, yetişkinlerde değişimi gerçekleştirmek ister. Konunun uzmanları daha ayrıntılı bir biçimde iki yaklaşım arasındaki farkı tablolar ve örnekler üzerinden anlatırlar. Yetişkin eğitim bilimcileri pedagoji ile andragoji arasındaki farkı aşağıdaki tabloda göz önüne koymak istemektedirler.

Tablo 1.

Eğitimde Pedagojik ve Andragojik Yaklaşımlar

	Pedagojik Yaklaşım	Andragojik Yaklaşım
Bilgi	Öğretmeden öğrenciye aktarılır.	Öğretmen ve öğrenci birlikte yapılandırır.
Öğrenci	Öğretmenin Bilgisiyle Doldurulacak kap.	Etkin yapıcı, keşfedici, bilgiyi dönüştürücü
Öğrenme Yöntemi	Hatırlayarak	İlişkilendirerek
Öğretmenin amacı	Sınıflandırmak ve sıralamak	Öğrenci yeteneklerini geliştirmek
Öğrencinin Amacı	Gereklilikleri yerine getirmek ve disiplin içinde sertifikasyon sağlamak.	Büyüme, geniş bir sistem içinde sürekli yaşam boyu öğrenmeye odaklanmak
Güç	Öğretmen gücü elinde tutar ve uygular, otorite ve kontrol ondadır	Öğrenci güçlendirilir; güç öğrenciler arasında ve öğrenci ile öğretmen arasında paylaşılır.
Değerlendirme	Normlar kaynak alınır.	Kriterler ve tipik performanslar kaynak alınır, öğretimin sürekli değerlendirilmesi yapılır.
Teknoloji Kullanımı	Kitap, yazı tahtası ve tebeşir desteklidir.	Problem çözme, iletişim, işbirliği, bilgiye erişim sağlayan her şey.

Kaynak: Smith, K. A. ve Waller, A. A. 1997. (Akın, 2014: s. 292).

Tabloda daha çok pedagojinin öğretmen merkezli, andragojinin ise öğrenci merkezli oluşuna vurgu vardır. Fakat günümüzde teknoloji kullanımı konusunda tabloda olduğu gibi bir farkın olmadığını söyleyebiliriz. Artık günümüzde pandemi süreci de bize gösterdi ki, bütün eğitim yaklaşımları dijital imkânlardan, uzaktan eğitim vb. uygulamalardan yararlanmak zorundadırlar. Böylece teknoloji kullanımı konusunda her iki yaklaşımın da aynı yönteme uymak zorunda kalabileceği durumlar olduğunu da ifade etmek gerekir.

Yine de yetişkin eğitim bilimcileri, andragojinin hedef ve amaçlarının farklılığından söz etmektedirler. Buna göre bu modelde yetişkinlerde öğrenmenin hedefleri; bireysel, kurumsal ve toplumsal gelişim olmak üzere üç genel kategoriye yerleştirilebilir. Toplumda değişimi kolaylaştırmak ve iyi toplumsal düzeni destekleyip sürdürmek toplumsal; üretkenliği teşvik etmek kurumsal; kişisel gelişimi artırmak ise bireysel gelişim (Knowles vd., 2014: s. 155) olarak kabul edilmektedir. Akademik anlamda andragojiyi geliştiren ve dünyada tanınmasını sağlayan Knowles yanında, Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı’nın 1966’da yayınladığı Yetişkinlerin Eğitimi adlı kitapta yetişkinlerin öğretimi ve eğitiminin amacı üç maddede ifade edilmiştir: “Medeni ve sosyal bilgiler vermek; mesleki bilgi ve maharetler kazandırmak; amatör çalışmalarını desteklemek suretiyle bilgilerini arttırmak” (Yetişkinlerin Eğitimi, 1966: s. 3). Bunu yanında kitapta, “bu tip öğretim ve eğitim, ayrıca okullarda öğrenilen bilgilerin unutulmaması ve onlardan hayat boyunca faydalanmanın yollarını öğretir” (Yetişkinlerin Eğitimi, 1966: s. 3) açıklaması yapılarak, Knowles’ın andragojisinin yetişkin eğitimi için öngördüğü özelliklerinden birine de vurgu yapılmıştır.

Knowles’ın andragoji kuramının yapısı iki kavramsal temelden oluşur: Öğrenme kuramı ve tasarım kuramı. Öğrenme kuramı yetişkine ve/veya kendini yeterli insan olarak ifade etme isteğine dayanır ve altı bileşenden oluşur. Knowles’ın tasarım kuramının kavramsal temeli içerik bütününe bağlı olmayan, ancak hangi içeriğin öğrenilmesi gerekiyorsa onun öğrenilmesine yardım eden bir sürece dayanır. Tasarım sürecinin sekiz bileşeni vardır (Knowles vd., 2014: s. 340). Andragojik öğrenme sürecinin her bir adımının sloganı “etkin katılım”dır (Knowles vd., 2014: s. 341). Knowles’ın öğrenme ve tasarım kuramına biraz daha yakından bakmakta yarar vardır.

Knowles, öğrenme kuramında yetişkin eğitimi için önce dört sonra altı temel prensipten söz eder. “Yetişkin Eğitiminin (Andragoji) Temel Prensipleri”nin zaman içinde sayısının artması muhtemelen Knowles’ın yaptığı akademik çalışmalar ve uygulamalar sonucunda oluşmuştur. Knowles başlangıçta andragojinin temelinde yetişkin öğrencilerin özellikleriyle ilgili dört önemli varsayım sayar ya da yetişkin eğitimini şu dört temele dayandırır (Knowles, 1989: s. 531):

1. Kişi olgunlaştıkça bağımlı bir kişilik olmaktan, kendini yöneten özyönelimli bir insan olmaya doğru yol alır.
2. Yetişkinin deneyimleri/yaşantısı öğrenme sürecinin kaynağı olmaya başlar.
3. Yetişkin öğrencinin öğrenmeye hazır olması, toplumsal rollerinden etkilenir.
4. Öğrenmeye yönelimi konu merkezli olmaktan, problem merkezli olma yönünde değişir (Knowles, 1989: s. 531).

Knowles, Geçen yıllar boyunca söz konusu varsayım/ilkelere sayısını dörtten altıya çıkarır. Yazarın konuyla ilgili çalışmalarında 1975’te, yukarıda sıralanan dört ilke varken (bkz. Knowles, 1989: s. 531); 1990’da bu sayı altı ilkeye/temele çıkar (bkz. Knowles vd., 2014: s. 75). Böylece Knowles, andragojik modelin dayandığı varsayımları en son altı olarak belirler (Knowles vd., 2014: s. 71). Söz konusu “Yetişkinlerde Öğrenmenin Temel İlkeleri” şöyle sıralanır:

1. Bilme Gereksinimi
2. Öğrenenlerin Benlik Kavramı
3. Öğrenenlerin Deneyimlerinin Rolü

4.Öğrenmeye Hazır Olma

5.Öğrenme Yönelimi

6.Motivasyon

Konunun anlaşılması için ‘Yetişkinlerde Öğrenmenin Temel İlkeleri’ne biraz daha ayrıntılı bakmak gerekir. ‘Bilme Gereksinimi’, yetişkinlerin bir şeyi öğrenmeye girişmeden önce neden öğrenmeleri gerektiğini bilmeye gereksinim duymalarını ifade eder. Buna göre öğrenmeyi kolaylaştırıcının ilk görevi öğrenenlerin bilme gereksinimlerinin farkına varmalarına yardım etmesidir. Bireylere işin önemi/değeri anlatıldığında/aktarıldığında daha çok çalışırlar ve başarılı olurlar. Bu konuda Bertrand Russell’in (1872-1970) şu örneğinden de yararlanabiliriz: “Amerika’da lisans öncesi evrede tembel olan isanların hukuk ya da tıpta uzmanlık evresine geçtiklerinde çok çalıştıkları görülür, çünkü en sonunda kendilerine önemli gelen bir iş yapmaktadırlar” (Russel, 1993: s. 199). Yetişkinlere, verilecek bilgilerin hayattaki değeri anlatıldığında daha etkili öğrenme gerçekleşir.

İkinci ilkeye göre, yetişkinler benlik kavramlarına göre kendi kararlarının ve yaşamlarının sorumluluğunu üstlenirler. Başkalarının kendi kararlarını onlara dayattığını hissettiklerinde buna öfkelenir ve direnç gösterirler. ‘Öğrenenlerin benlik kavramı’ ilkesinde varoluşçu bir tavır ya da tutum vardır: Birey, kendi karar ve sorumluluğunun bilincinde olacak; kararını verecek ve sorumluluğunu üstlenecek.

‘Öğrenenlerin deneyimlerinin rolü’ yetişkin eğitiminde göz önünde bulundurulması gereken bir prensiptir. Çünkü yetişkinler bir eğitim etkinliğine gençlere oranla daha geniş ve daha farklı nitelikteki deneyimlerle başlarlar (Knowles vd., 2014: s. 72). Onların edindikleri tecrübeleri ve yaşamışlıkları vardır. Aristoteles’in (M. Ö.) “iki öğretmenim vardır: Yaş ve yenilgi” önermesinde de ortaya kuduğu gibi, yetişkinlerin deneyimleri sonucu elde ettikleri bir birikim vardır ve bu birikim eğitim etkinliğinde göz ardı edilmemelidir. Burada “tüm eğitim süresince mümkün olduğunca inisiyatif öğrenciden gelmelidir” (Russel, 1993: s. 200). Bu nedenle yetişkinlerin eğitim etkinliğinde Sokrates’in (M.Ö.) mayotik yöntemiyle, öğrencilerin deneyimlerinden/bilgilerinden yararlanılmalıdır.

Yetişkinler bilme ve yapabilme gereksinimi duydukları şeyleri öğrenmeye hazır olurlar ve bunu gerçek yaşamda karşılaştıkları güçlüklerle/değişikliklerle başa çıkabilmek için yaparlar (Knowles vd., 2014: s. 73). “Öğrencilere aldıkları eğitimin onları dünyanın heyecan duyduğu sorunlarla başa çıkmak üzere donattığı duygusunu vermek iyidir” (Russel, 1993: s. 201). Bu nedenle ‘öğrenmeye hazır olma’ ilkesi yetişkin eğitiminde değer bulur. Buradaki destek öğrenenin başkalarından almaya gereksinim duyduğu duygusal cesareti anlatır (Knowles vd., 2014: s. 203). Bu cesaret, öğrenmeye hazır olan yetişkinin eğitim ve öğretim ortamındaki başarısının teşvik edicisi olur.

Yetişkinlerde öğrenmenin temel ilkelerinin beşincisi olan ‘öğrenme yönelimi’, yetişkinlerde bulunan ve çocuklardakinden farklı olan yönetime dikkat çeker. Çocuk ve gençlerin öğrenmeye (en azından okuldaki) konu merkezli öğrenmelerinin tersine, yetişkinlerin öğrenme yönelimi, yaşam merkezli veya sorun çözme merkezlidir (Knowles vd., 2014: s. 74). Yetişkinlere yeni bilgiler, gerçek yaşam bağlamında sunulduğunda daha iyi öğrenirler (Knowles vd., 2014: s. 205). Eğitiminin görevi yeni fikirleri aktarmak veya aşılardan ibaret değildir, aynı zamanda yeni fikirlerin yolunu tıkayabilecek eski fikirlerin değiştirilmesidir (Knowles vd., 2014: s. 205). Öğrencilerin bilgi ile gerçek yaşam arasındaki ilişkiyi görmelerini ve bilgi ile dünyanın nasıl değiştirilebileceğini anlamalarını sağlamak gerekir (Russel, 1993: s. 205). Bu onların sorun çözme odaklı bakışlarını sağlamlaştıracaktır.

Knowles’in yetişkinlerde öğrenme için belirlediği altıncı temel ilke ‘motivasyon’dur. Yetişkinler bazı dış kaynaklı güdülere (daha iyi işler, terfiler, daha yüksek maaş vb.) tepki verseler de, en güçlü güdüleyiciler içsel (iş doyumu, özgüven, yaşam kalitesinin artması, vb.) faktörlerdir (Knowles vd., 2014: s. 75). Knowles’a

göre, motivasyon üç etkenin toplamıdır: Değer, araçsallık ve beklenti. Değer, sonuca verilen değerdir; Araçsallık, belirli sonuçlar ortaya çıktığında değer verilen sonuçların alınma olasılığı; beklenti ise belli bir çabanın ödüllendirilen sonuçları doğuracağına duyulan inançtır (Knowles vd., 2014: s. 208). Öğrenme açısından bakıldığında öğrenen yetişkinler; yeni şeyler öğreneceklerine (beklenti), öğrenmenin bir sorun veya meselede yardımcı olacağına (araçsallık) ve yaşamlarında bir önem taşıyacağına (değer) inandıklarında daha çok motive olurlar (Knowles vd., 2014: s. 209). Knowles, yetişkinler açısından iyi birer motivasyon kaynağı olacak bir faktörün de öğreticilerin özellik ve becerileri olduğuna inanır. Bu özellik ve beceriler dört kategori altında toplanıyor: Uzmanlık, empati, isteklilik ve netlik. Bu özellikleri gelişmiş kolaylaştırıcıların yetişkinlerde öğrenme konusunda yüksek motivasyon sağlama olasılığı yüksektir (Knowles vd., 2014: s. 209). Kendi alanının temel bilgilerine sahip, öğrencilerinin hedef ve beklentilerine odaklanacak kadar empatik düşünebilen, sınıfta ve/veya öğrenme ortamında coşku ve heyecanını ya da istekliliğini hiçbir zaman yitirmeyen ve bilgileri net bir biçimde aktarabilen yetişkin eğitimcileri, yetişkinler için motive edicidirler.

Knowles'ın yetişkin eğitimi perspektifinde öğrenim kuramı bu bileşenlerden oluşmaktadır. Knowles'ın andragoji kuramının yapısının öğrenme kuramı ve tasarım kuramı olmak üzere, iki kavramsal temelden oluştuğu yukarıda belirtilmişti. Knowles'ın tasarım kuramında da farklı bileşenler ya da aşamalar vardır. Onun tasarım sürecinin sekiz bileşeni vardır (Knowles vd., 2014: s. 340). 'Andragojik Program Tasarımı' ya da 'Andragojinin İşlem Ögeleri'ni aşağıdaki gibi bir şemada verebiliriz:

1.Öğrenenlerin Hazırlanması

2.Ortam

A)Fiziki Ortam

B)Psikolojik Atmosfer

a)Karşılıklı Saygı Ortamı

b)İşbirliği ortamı

c)Karşılıklı Güven Ortamı

d)Destekleyici Ortam

e)Açık ve Gerçek Bir ortam

f)Memnuniyet Ortamı

g)İnsani Bir Ortam

3. Planlama

4. Gereksinimlerin Saptanması

5. Hedeflerin Belirlenmesi

6. Öğrenme Planlarının tasarlanması

7. Öğrenme Etkinlikleri

8. Değerlendirme (Knowles vd., 2014: s.122; Akın, 2014: s. 294).

Andragojik program tasarımı bu aşamaları kapsar. Andragojinin işlem ögelerinin her biri programı insani bir perspektife taşır ve öğrenciyi merkeze alır. İşlem ögelerinden ilki olan 'öğrenenlerin hazırlanması', öğrencilerin konuların işlenmesinden önce derse hazırlanmasını öngörür. Yetişkinler üst biliş/meta biliş sahibidirler. Her birinin zekası, bakışı, algısı farklıdır; Bu farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır.

Andragojik programa göre öğrenmeyi destekleyici bir 'ortam' oluşturmalıyız. Yukarıdaki şemada görüldüğü gibi Knowles, bu kavramı 'fiziki ortam' ve 'psikolojik atmosfer' olarak ikiye ayırmaktadır. Fiziki ortamdaki kasıt öğretim yapılacak mekânın ferah, açık, rahatlıkla ışık ve hava alabilen insanın konsantre

olmasını sağlayan özellikte olmasıdır. Psikolojik atmosfer ise karşılıklı saygıya, güvene ve işbirliğine dayalı, destekleyici, açık, memnuniyet verici insani bir ortama işaret eder. Bu ortam, daha esnek ve “hatalara karşı toleranslı” (Knowles vd., 2014: s. 124) olan bir ortamdır.

Andragojik programın üçüncü işlem ögesi, ‘planlama’dır. Buna göre eğitim- öğretim sürecine katılacak öğrencilerin planlama merhalesinde müdahil olmaları sağlanır. Buna paralel olarak, öğrencinin kendi ihtiyaçlarını kendilerinin belirlemesiyle ‘gereksinimlerin saptanması’ işlem ögesi de gerçekleştirilmiş olur.

Öğrenci merkezli bir kuram olduğundan andragojinin program tasarısının beşinci ögesi ‘hedeflerin belirlenmesi’dir. Buna göre öğrenciler hem hedeflerin belirlenmesine ortak edilir hem de belirlenen hedeflere nasıl ulaşılacağı konusunda öğrencilerin fikirleri hesaba katılır. Burada öğrenmeyi kolaylaştırıcılar ve öğrenciler işbirliği yaparlar ve işbirliğine önem verirler

Andragojinin işlem öğelerinin altıncısı ‘öğrenme planlarının tasarlanması’, öğrencilerin kendi öğrenme planlarını oluşturmasını hedefler. “Andragojinin en önemli özelliklerinden biri de her öğrenciyi farklı bir birey olarak kendi öğrenme sürecine göre değerlendirmektir” (Akın, 2014: s. 295). Çünkü her birey/öğrenci; deneyim, bilgi, zekâ, çevre vb. faktörlerle farklılaşmaktadır.

Knowles’ın tasarım sürecinin yedinci ögesi olan ‘öğrenme etkinlikleri’, öğrenenlerin öğrenme planlarının hayata geçirilmesi konusunda eğitimcilerin onlara yardım etmesini amaçlar. Sonrasında da değerlendirme aşaması gelir. ‘Değerlendirme’, tasarım kuramında, program tasarım sürecinin son aşamasıdır. Bu bileşende öğrenenin değerlendirme sürecine aktif katılımı amaçlanır. Öğrenenler hem kendilerini, hem dersi, hem programı, hem eğitimciyi değerlendirebilirler. Örneğin her dönemin sonunda öğrencilerden dersle ilgili bir değerlendirme istemek bu tasarıma uygundur. Böylece öğrenciler değerlendirme sürecinde etkili rol alabilirler. Zaten öğrenciler açısından tasarım kuramının geçerli mottosu “etkin katılım”dır.

Knowles, bu aşamalardan ibaret tasarım sürecini pedagojinin tasarım sürecinden farklı görür. Knowles, andragojinin işlem öğeleri açısından pedagoji ile andragoji açısından aşağıdaki tablo ile bir karşılaştırma yapar.

Tablo 1.
Eğitimde Pedagojik ve Andragojik Yaklaşımlar

Pedagoji ve Andragoji		
Öge	Pedagoji	Andragoji
1.Öğrenenlerin Hazırlanması	Asgari	Bilgilendirme Katılıma hazırlık İçerik üzerine düşünmeye başlama Gerçekçi beklentilerin oluşmasına yardım etme
2.Ortam	Otorite odaklı Resmi Rekabetçi	Rahat güvenli Karşılıklı saygı İşbirliğine dayalı, destekleyici Gayriresmi (informal), sıcak Açıklık ve sahiçilik İnsancılık

Öge	Pedagoji	Andragoji
3.Planlama	Öğretmen yapar	Öğrenenlerle kolaylaştırıcının ortak plan yapması için gerekli mekanizma
4.Gereksinimlerin Saptanması	Öğretmen yapar	Karşılıklı değerlendirme
5.Hedeflerin Belirlenmesi	Öğretmen belirler	Karşılıklı Uzlaşma
6.Öğrenme Planlarının tasarlanması	Konu mantığı İçerik birimleri	Hazırlığa göre sıralanmış problem birimler
7.Öğrenme Etkinlikleri	Aktarım Teknikleri	Deneyimsel teknikler (araştırma)
8.Değerlendirme	Öğretmen değerlendirir	Gereksinimlerin birlikte yeniden saptanması Programın birlikte ölçülmesi

(Knowles vd., 2014: s. 120).

Her ne kadar Knowles, pedagojinin karşısına yerleştirdiği için andragojik kuramı daha ön plana çıkarsa da her iki kuramın ve uygulamanın da yararlanılacak yönleri vardır. 1970 ten sonra ilk, orta ve yüksek eğitim kurumlarındaki öğretmenler andragojik modeli denediklerini ve birçok durumda bu modele özgü uygulamalar sonucunda çocuk ve gençlerin daha iyi öğrendiklerini belirtiyorlar; bazı yetişkin eğitimcileri de yetişkin eğitiminde andragoji modelinin işe yaradığını belirtmektedir (Knowles vd., 2014: s. 7575-76). Bu nedenle eğitim sanatının birer boyutu olan hem pedagojinin hem de andragojinin nerede ihtiyaç duyulursa orada kullanılmasında veya değerlendirilmesinde yarar vardır.

Sonuç

Andragoji, yeni bir anlayış olarak pedagojinin karşıtı olmaktan ziyade eğitim sürecinin bir başka boyutu olarak anlaşılmalıdır. Hem pedagoji andragojiden yararlanmalıdır hem de andragoji pedagojiden. Andragojik yöntem ve yaklaşımlar sadece yetişkin eğitiminde değil; ilkokul, ortaokul ve liselerde de uygulanabilmelidir. Dünyada meydana gelen gelişmelere paralel olarak nerede hangi kurama, yöntem ve araştırma bulgularına ihtiyaç varsa, onlardan yararlanılmalıdır. Hatta dijital çağdaki çok hızlı değişim ve dönüşüm karşısında yeni kuramlara ve alternatiflere ihtiyaç da vardır. Eskiye ait denenmiş iyi kuram ve yöntemlere sahip çıkılmalı günümüzün ihtiyaçlarına cevap vermeyenler değiştirilmeli veya yenilenmelidir.

Yetişkin eğitimi artık bütün dünyada revaç bulan, gerekli olan, aynı zamanda her toplumun gelişmişlik düzeyinin ölçütüne dönüşen bir olgudur. Toplumun standartları geliştikçe, yetişkin eğitiminin de daha çok önemsendiğini ve toplumun eğitim politikasının önemli bir boyutunu teşkil ettiğini söyleyebiliriz. İnsanın ortalama yaşam süresinin artmasıyla beraber artan yaşlı nüfusun yeniden eğitimi ya da yaşam boyu eğitimi artık üzerinde durulması gereken bir realitedir. Bir yetişkin eğitimi kuramı olarak andragojinin de dünyada ilgi bulmasının sebeplerinden biri budur. Andragoji bu konuda yetişkin eğitiminin diğer adına dönüşmüş durumdadır. Bu nedenle birçok ülkede andragojiyle ilgili üniversiteler, fakülteler ve bölümler açılmaktadır. Andragoji hem akademik bir disiplin olarak hem de uygulamada olan bir sistem olarak dünyada ilgi bulmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Akın, G. (2014). Andragoji kavramı ve andragoji ile pedagoji arasındaki fark. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 47(1), 279-300.
- BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. <https://www.unicef.org/turkey> (E.T. 02/07/2021).
- BM Çocuk Haklarına Dair sözleşme. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf> (E.T. 02/07/2021).
- Foucault, M. (2019). *Akıl hastalığı ve psikoloji* (5. baskı). (E. Bayoğlu, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- İpek, C. (2012). Eğitimin toplumsal temelleri. H. B. Memduhoğlu, K. Yılmaz (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (s.47- 70) içinde. Pegem.
- Kant, I. (1984). Aydınlanma nedir? Sorusuna yanıt. (N. Bozkurt, Çev.), *Seçilmiş Yazılar* (s.213- 221) içinde. Remzi Kitabevi.
- Kant, I. (2017). *Eğitim üzerine* (6. baskı). (A. Aydoğan, Çev.). Say Yayınları.
- Knowles, M. (1996). *Yetişkin öğrenenler: Göz ardı edilen bir kesim*. (S. Ayhan, Çev.). A.Ü. Yayınları.
- Knowles, M. (1989). Andragoji: Yetişkinlerde öğrenme konusunda yeni bir teknoloji. (S. Ayhan, Çev.). *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(2), 529-546.
- Knowles, M. S., Holton, E. F. ve Swanson, R. A. (2014). *Yetişkin eğitimi*. (O. Gündüz, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Kocabatmaz, H. (2020). Yetişkin eğitiminin tanımı ve kapsamı. F. Ereş (Ed.), *Yetişkin eğitimi ve hayat boyu öğrenme* (2. baskı), (s. 1-15) içinde. Pegem Yayınları.
- Kösterlioğlu, İ. (2020). Yetişkin eğitimiyle ilgili yaklaşım ve modeller. F. Ereş (Ed.), *Yetişkin eğitimi ve hayat boyu öğrenme* (2. baskı), (s. 47-72) içinde. Pegem Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Teknik Öğretim Müsteşarlığı, MTÖ.(1966). *Yetişkinlerin eğitimi*. MEB MTÖ Genel Müdürlüğü Yayını.
- Rosovsky, H. (2000). *Üniversite bir dekan anlatıyor* (14. basım), (S. Ersoy, Çev.). Tübitak Yayınları.
- Russell, B. (1993). *Eğitim üzerine*. (N Bezel,Çev.). Say Yayınları.
- Spring, J. (2019). *Özgür eğitim* (6. Basım). (A. Ekmekçi, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Yayla, D. (2009). *Türk yetişkin eğitimi sisteminin değerlendirilmesi*. Meb.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırmacı, çalışmanın verilerinin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala gerekli dikkat ve özeni göstermiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

* Yazar tek başına makaleyi hazırlamıştır.

Çıkar Beyanı

* Makalenin hazırlanmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.